Büdcə, maliyyə və kredit
Budget, Finance and Credit
Бюджет, финансы и кредит

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

DOI: 10.59610/bbu3.2024.3.3

Kərimli Mehrab Mehdi oğlu,
doktorant,
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC),
Email: mehrabkerimli96@gmail.com
© Kərimli M.M., 2024

UOT: 336.71
JEL: G21;G28;G32

KOMMERSİYA BANKLARINDA MƏCMU KAPİTAL MALİYYƏ SABİTLİYİNİN TƏMİNATÇISI KİMİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – bank sisteminin fəaliyyətində məcmu kapitalın maliyyə sabitliyinin təminatçısı kimi kompleks təhlilini təmin etməkdir.

Tədqiqatın metodologiyası – tədqiqatda məcmu kapitalın bankların fəaliyyətində rolu barədə nəzəri məlumatlar verilmiş, Paşa Bank və Kapital Bankın bir sıra maliyyə göstəriciləri əsasında təhlillər aparılmışdır.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – məcmu kapitalın düzgün formalaşdırılması və idarə edilməsi bankların fəaliyyətinə birbaşa təsir göstərir və bu hal həm banklarda, həm də ümumiyyətlə iqtisadiyyatda maliyyə sabitliyinin yaradılmasına imkan verir.

Tədqiqatın nəticələri – kommersiya banklarında məcmu kapitalın maliyyə sabitliyinin və dayanıqlılığının yüksəldilməsinə təsir mexanizmini təhlil edib qiymətləndirməkdən ibarətdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – bu tədqiqat bank sistemində məcmu kapitalın rolunu, Paşa Bank və Kapital Bankın timsalında müvafiq maliyyə göstəricilərinin analizini əks etdirir.

Açar sözlər: bank, məcmu kapital, ilkin kapital, əlavə kapital, dayanıqlılıq, kredit.

G İ R İ Ş

Məcmu kapital bank sistemində iqtisadi dayanıqlığın və maliyyə təhlükəsizliyinin əsas göstəricilərindən biridir. Banklar fəaliyyətlərini genişləndirmək, riskləri azaltmaq və uzunmüddətli davamlılığı təmin etmək üçün məcmu kapitalı effektiv şəkildə idarə etməlidirlər. Məcmu kapital əsasən iki komponentdən ibarətdir: ilkin və əlavə kapital. İlkin kapital bankların likvidliyini və dayanıqlığını təmin edir, əlavə kapital isə riskləri idarə etmək üçün istifadə olunur. Bu komponentlər, bankın maliyyə sağlamlığını qorumaqla yanaşı, tənzimləyici orqanların tələb etdiyi standartlara uyğunlaşmanı təmin edir.

Məcmu kapitalın yetərli səviyyədə olması bankın kredit qabiliyyətini artırır və müştərilər qarşısında etimad yaradır. Bu da öz növbəsində iqtisadiyyata müsbət təsir göstərir, çünki banklar müştərilərə daha çox kredit verməklə investisiyaları və iqtisadi artımı dəstəkləyir. Məcmu kapitalın effektiv idarə olunması risklərin azaldılması və qeyri-müəyyən iqtisadi şəraitdə davamlılığın təmin edilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Son illərdə maliyyə tənzimləyici qurumlar, məcmu kapitalın idarə edilməsinə xüsusi diqqət yetirərək, bankların daha dayanıqlı

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

olmasını tələb edirlər. Bu, maliyyə sabitliyinin təmin olunması və bankların fəaliyyətində risklərin minimuma endirilməsi üçün mühüm addımdır. Məcmu kapitalın idarə olunması bankların risklərinin təhlili və onların qarşısının alınması üçün strateji bir yanaşma tələb edir.

Məcmu kapitalın bankların fəaliyyətində rolu

Məcmu kapital bankların və ümumilikdə bank sisteminin dayanıqlığını təmin edən ən mühüm iqtisadi göstəricilərdən biridir. Bank sistemi ölkə iqtisadiyyatının can damarı sayılır və onun sağlam fəaliyyəti maliyyə sabitliyinin qorunmasında mühüm rol oynayır. Bu çərçivədə məcmu kapital anlayışı, bankların öz fəaliyyətini uğurla davam etdirməsi və risklərə qarşı davamlı olması baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır [14, s. 33]. Kapital bankların maliyyə stabilliyini təmin edir, risklərin qarşısını alır və kredit fəaliyyətlərini dəstəkləyir. Bankların məcmu kapitalı onların aktivləri və öhdəlikləri arasındakı balansı təmsil edir, həmçinin bankın mümkün maliyyə şoklarına qarşı dayanma qabiliyyətini artırır. Məcmu kapital, bankların fəaliyyətini genişləndirməklə yanaşı, ölkənin ümumi iqtisadi inkişafına da töhfə verir. Güclü maliyyə bazarları və banklar daha çox kapitala malik olduqda, iqtisadiyyatda pul dövriyyəsi artaraq yeni layihələrin həyata keçirilməsinə, investisiyaların artırılmasına və iş yerlərinin yaradılmasına şərait yaradır. Beləliklə, məcmu kapital bankların daxili idarəetməsində mühüm göstərici olmaqla yanaşı, makroiqtisadi baxımdan da ölkənin inkişafına birbaşa təsir göstərir. Son illərdə beynəlxalq maliyyə tənzimləyiciləri və milli qurumlar məcmu kapitalın idarə edilməsinə xüsusi diqqət yetirmiş və müxtəlif tələblər tətbiq etmişlər [3]. Bu tələblər, bankların maliyyə böhranları və qlobal iqtisadi dəyişikliklər qarşısında daha davamlı olmasını təmin etmək məqsədi daşıyır. Basel Müqavilələri kimi beynəlxalq standartlar bankların kapital tələblərini müəyyən edir və onların riskləri daha yaxşı idarə etməsinə imkan yaradır. Məcmu kapitalın idarə edilməsi və optimallaşdırılması həm tənzimləyici orqanların, həm də bankların özlərinin başlıca vəzifələrindən birinə çevrilmişdir. Bu səbəbdən, mövcud iqtisadi reallıqlar fonunda məcmu kapitalın düzgün idarə olunması bankların dayanıqlığını və uzunmüddətli inkişafını təmin edir. Bu mövzuda nəzərə alınmalı olan digər vacib məqam, məcmu kapitalın banklar tərəfindən həm daxili, həm də xarici riskləri idarə etmək üçün istifadə edilməsidir. Banklar kapitalın yetərli olması şərti ilə kredit risklərini azaldır, qeyri-müəyyən bazar şəraitində likvidliyini təmin edir və nəticədə daha güclü maliyyə göstəriciləri əldə edirlər. Məcmu kapitalın çatışmazlığı isə bankların maliyyə sabitliyinə ciddi təhlükə törədə bilər, bu da onların fəaliyyətini məhdudlaşdırar və iqtisadiyyata zərbə vura bilər [6].

Məcmu kapitalın bank sistemi üçün önəmi təkcə daxili idarəetmə və risklərin azaldılması ilə məhdudlaşmır. Eyni zamanda, banklar beynəlxalq maliyyə bazarlarında da rəqabət aparmaq üçün güclü kapital bazasına malik olmalıdırlar. Beynəlxalq ticarət və maliyyə əlaqələrinin genişlənməsi ilə bankların sərhədlərarası əməliyyatları artır və beləliklə, maliyyə qurumlarının xarici risklərə qarşı dayanıqlı olması zərurəti yaranır. Bu nöqteyi-nəzərdən baxıldıqda, məcmu kapital beynəlxalq maliyyə əməliyyatlarında riskləri balanslaşdırmaq və gələcəkdə gözlənilməz iqtisadi şoklara qarşı hazırlıqlı olmaq baxımından həyati əhəmiyyət kəsb edir. Bununla yanaşı, məcmu kapitalın idarə edilməsi yalnız maliyyə göstəriciləri ilə məhdudlaşmır, həm də bankların strateji məqsədlərinə nail olmaqda mühüm rol oynayır. Banklar kapital səviyyələrini idarə edərək yeni bazarlara daxil olmaq, innovativ məhsullar təklif etmək və rəqabət üstünlüyü əldə etmək imkanı qazanırlar. Kapitalın düzgün idarə olunması bankın tənzimləyici qaydalara uyğunluğunu təmin etməklə yanaşı, müştərilərin və investorların etimadını qazanmaq üçün də vacibdir. Yüksək məcmu kapitala malik banklar daha çox etibarlı sayılır və müştərilər üçün

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

daha cəlbedici hesab olunur. Dünya iqtisadiyyatında baş verən son maliyyə böhranları və iqtisadi qeyri-müəyyənliklər bankların məcmu kapitala olan tələbatını daha da artırmışdır. Bankların dayanıqlığını qorumaq və böhran şəraitində fəaliyyətlərini davam etdirmək üçün məcmu kapitalın yetərli səviyyədə olması vacibdir [6]. Bu, xüsusən də 2008-ci il qlobal maliyyə böhranı ilə əlaqədar bankların kapital çatışmazlığı nəticəsində yaranan problemlərdən sonra daha da ön plana çıxmışdır. Bu səbəbdən, beynəlxalq tənzimləyici qurumlar, o cümlədən Basel Komitəsi, bankların məcmu kapital tələblərini sərtləşdirmişdir. Bu tənzimləmələr, bankların daha dayanıqlı maliyyə strukturlarına malik olmasını təmin etmək məqsədi güdür və onların gələcəkdə baş verə biləcək böhranlara qarşı daha yaxşı hazırlıqlı olmasını nəzərdə tutur. Ümumiyyətlə, məcmu kapital bank sistemində mühüm mövqe tutaraq, bankların gələcək inkişafında və iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsində əvəzolunmaz rol oynayır. Banklar fəaliyyətlərini davamlı və səmərəli şəkildə qurmaq üçün məcmu kapitalı effektiv şəkildə idarə etməli, riskləri minimuma endirməli və iqtisadiyyatın inkişafını dəstəkləməlidir. Bu kontekstdə məcmu kapitalın rolu yalnız bankların daxili işləri ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda ümumi iqtisadi sabitliyə və inkişafına da təsir edir.

Məcmu kapitalın vacibliyi yalnız bankların daxili idarəetməsi və beynəlxalq rəqabət qabiliyyəti ilə məhdudlaşmır; bu anlayış həm də iqtisadi sabitliyin təmin edilməsi və cəmiyyətin maliyyə sisteminə olan etibarının artırılması üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Kapitalın yetərli səviyyədə olması bankların öz müştərilərinə daha çox maliyyə xidmətləri təqdim etməsinə və iqtisadiyyatda kreditləşmənin artırılmasına şərait yaradır. Bu, xüsusilə kiçik və orta sahibkarların maliyyə resurslarına çıxışını genişləndirir və nəticədə iqtisadi aktivliyin artmasına gətirib çıxarır. Bankların daha güclü kapital bazası olduğu zaman, onlar daha çox risk götürmək iqtidarında olur və beləliklə, iqtisadiyyatda innovativ layihələr və yeni biznes təşəbbüsləri maliyyələşdirilə bilir.

Daha bir vacib məqam bankların likvidliyini qorumaq və potensial maliyyə böhranlarına qarşı dayanıqlı olmaqdır. Banklar məcmu kapitalı səmərəli şəkildə idarə etmədikləri zaman, böhran şəraitində likvidlik problemləri ilə üzləşə bilər, bu isə bankın iflasına və daha geniş maliyyə sistemində ciddi böhranlara səbəb ola bilər. 2008-ci il maliyyə böhranı göstərdi ki, məcmu kapitalın aşağı səviyyədə olması böyük risklər yaradır və təkcə fərdi banklara deyil, bütövlükdə iqtisadiyyata geniş təsir göstərə bilər. Bu səbəbdən, beynəlxalq maliyyə qurumları və milli tənzimləyicilər, bankların kapital yetərliyini daim nəzarətdə saxlayaraq, onların maliyyə stabilliyini təmin etmək üçün yeni tələblər tətbiq etmişlər [5].

Məcmu kapitalın əhəmiyyəti həm də bankların sabit gəlir əldə etməsinə və gələcəkdə gözlənilməz itkilərin qarşısını almağa kömək etməsindən irəli gəlir. Banklar kifayət qədər kapitala malik olduqda, onlar qeyri-müəyyən bazar şəraitində də fəaliyyətlərini davam etdirə bilir və böhran dövrlərində belə etibarlı maliyyə xidmətləri göstərir. Kapital bazalarının səmərəli idarə olunması həmçinin bankların dividendlər ödəməsini və gəlirlik səviyyəsinin artırılmasını da təmin edir, bu isə bankın səhmdarları və investorları üçün əlavə fayda yaradır. Eyni zamanda, məcmu kapitalın adekvat idarə olunması tənzimləyici orqanlar və maliyyə siyasəti qərarvericiləri üçün əsas prioritetlərdən birinə çevrilmişdir [6]. Banklar beynəlxalq tənzimləyici standartlara, o cümlədən Basel III tələblərinə uyğun şəkildə fəaliyyət göstərməlidir. Bu standartlar, bankların maliyyə təhlükəsizliyini artırmaq üçün daha sərt kapital tələbləri və ehtiyatlar qoyur. Məsələn, Basel III kapitalın keyfiyyətini, yetərliyini və likvidliyini daha yaxşı təmin etməyə yönəlmiş tənzimləmələr təqdim edir ki, bu da bankların daha çevik və

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

dayanıqlı maliyyə strukturlarına malik olmasını təmin edir. Kapital bu kontekstdə yalnız tənzimləyici standartlara uyğunluğun təmin edilməsi vasitəsi deyil, həm də bankların dayanıqlı inkişafı üçün əsas vasitə kimi çıxış edir.

Buna görə də, bankların kapitala olan yanaşması strateji xarakter daşımalıdır. Məcmu kapitalın yalnız maliyyə və tənzimləyici tələblərə cavab verməsi deyil, həm də bankların uzunmüddətli inkişaf planlarına uyğun olması zəruridir. Yalnız bu halda banklar həm iqtisadiyyatın sabitliyini təmin edə, həm də öz fəaliyyətlərini daha geniş miqyasda və effektiv şəkildə davam etdirə bilərlər [11, s. 56].

Paşa Bank və Kapital Bankın maliyyə göstəriciləri üzərində təhlil

Məcmu kapitalın bank sistemində oynadığı rolun daha yaxşı başa düşülməsi üçün müxtəlif statistik məlumatlar mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu məlumatlar vasitəsilə məcmu kapitalın bankların fəaliyyəti, aktivləri üzərindəki və s. təsirlərini əyani şəkildə görmək mümkündür. Məcmu kapitalın strukturundakı dəyişikliklər, onun yetərliyi və aktivləri bankların maliyyə sabitliyini qiymətləndirmək üçün vacib göstəricilərdir. Aşağıdakı cədvəllərdə Azərbaycan bank sektorunan aparıcı banklarından olan Paşa Bank və Kapital Bankın bir sıra maliyyə göstəriciləri əldə edilmişdir.

Cədvəl 1.

Kommersiya banklarında məcmu kapitalının artım dinamikasının təhlili

İllər	İlkin kapital	Əlavə kapital	Məcmu kapital	İlkin kapital (%)	Əlavə kapital (%)
2018	313,559	121,482	435,041	72.08	27.92
2019	342,836	111,465	454,301	75.46	24.54
2020	384,363	135,495	519,858	73.94	26.06
2021	448,238	156,889	605,127	74.07	25.93
2022	456,310	259,765	716,075	63.72	36.28

Mənbə: Paşa Bankın məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Bu cədvəl, Paşa Bankın məcmu kapitalının strukturunu göstərir. Burada ilkin kapital və əlavə kapitalın məcmu kapitaldakı payları zamanla necə dəyişdiyini izləmək mümkündür. Göründüyü kimi, bankın məcmu kapitalı hər il artaraq davam etmişdir. Bankın məcmu kapitalı dörd il ərzində ümumilikdə təxminən 1,6 dəfə artmışdır.

Cədvəl 2.

Paşa Bankın məcmu kapitalı, aktivləri (min manatla) və kapital yetərliliyi.

İllər	Məcmu kapital	Aktivlər	Məcmu kapitalın yetərliliyi (%)
2018	435,041	4,695,717	11,8%
2019	454,301	4,767,450	12,4%
2020	519,858	5,513,021	15,5%
2021	605,127	6,408,381	13,27
2022	716,075	8,519,814	16,87

Mənbə: Paşa Bankın məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

Cədvəl 2-də Paşa Bankın məcmu kapitalının artımını, aktivlərini və kapital yetərliliyi əmsalları göstərilir. Cədvəldən də görə bilərik ki, bankın həm kapitalı həm də aktivləri hər il artan dinamika göstərmişdir. Kapital yetərliyinin artması isə bankların risklərə qarşı daha dayanıqlı olmasını və tənzimləyici tələblərə uyğun fəaliyyət göstərdiyini göstərir.

Cədvəl 3.

Paşa Bankın məcmu kapitalının illik artımı.

İllər	Məcmu kapital	Məcmu kapitaldakı dəyişmə (%)
2018	435,041	-
2019	454,301	4.43
2020	519,858	14.43
2021	605,127	16.40
2022	716,075	18.33

Mənbə: Paşa Bankın məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Bu cədvəldə Paşa Bankda məcmu kapitalın illik artımı göstərilir. Cədvəldə məcmu kapitalın ümumi artım templəri əks olunmuşdur. İllik artım faizləri məcmu kapitalın tədricən daha yüksək templə artdığını göstərir ki, bu da bankların maliyyə sağlamlığını və risk idarəetməsini daha da gücləndirir.

Cədvəl 4.

Kapital Bankın məcmu kapitalının strukturu (min manatla).

İllər	İlkin kapital	Əlavə kapital	Məcmu kapital	İlkin kapital (%)	Əlavə kapital (%)
2019	232,423	172,153	404,576	57.45	42.55
2020	273,680	273,680	547,360	50.00	50.00
2021	403,453	276,488	679,941	59.34	40.66
2022	449,552	394,914	844,466	53.24	46.76
2023	583,113	324,536	907,649	64.24	35.76

Mənbə: Kapital Bankın məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Bu cədvəldə Kapital Bankın məcmu kapitalının strukturu öz əksini tapmışdır. Cədvələ əsasən ilkin kapital və əlavə kapitalın məcmu kapitaldakı payları zamanla necə dəyişdiyini görə bilərik. Bankın məcmu kapitalı hər il artmaqda davam etmişdir və 2019-cu il ilə müqayisədə 2023-cü ilin sonunda ümumilikdə iki dəfədən də çox artmışdır.

Cədvəl 5.

Kapital Bankın məcmu kapitalı, aktivləri (min manatla) və kapital yetərliliyi.

İllər	Məcmu kapital	Aktivlər	Məcmu kapitalın yetərliliyi (%)
2019	404,576	4,143,322	15,96%
2020	547,360	5,227,472	22,43%
2021	679,941	6,709,523	15,5%
2022	844,466	7,822,172	17%
2023	907,649	8,659,618	13,08%

Mənbə: Kapital Bankın məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

Cədvəl 5-də Kapital Bankın məcmu kapitalının artımı, aktivləri və kapital yetərliliyi əmsalları göstərilmişdir. Cədvəldən də göründüyü kimi illər ərzində həm məcmu kapital, həm də bankın aktivləri artmışdır. Bankın cəmi aktivləri də məcmu kapitalda olduğu kimi 2019-cu ildən 2023-cü ilə qədər iki dəfədən də çox artım göstərmişdir.

Cədvəl 6.

Kapital Bankın məcmu kapitalının illik artımı.

İllər	**Məcmu kapital**	**Məcmu kapitaldakı dəyişmə (%)**
2019	404,576	-
2020	547,360	35.29
2021	679,941	24.22
2022	844,466	24.20
2023	907,649	7.48

Mənbə: Kapital Bankın məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Bu cədvəldə Kapital Bankda məcmu kapitalın illik artımı əks olunmuşdur. İllik artım faizləri məcmu kapitalın tədricən artdığını göstərir ki, bu da bankların maliyyə sağlamlığını və risk idarəetməsini daha da gücləndirir. Lakin Paşa Bankdan fərqli olaraq Kapital Bankda məcmu kapitalın artım tempinin son illərdə tədricən aşağı düşdüyü müşahidə olunur.

Cədvəl 7.

Paşa Bank və Kapital Bankın illər üzrə xalis mənfəəti (min manatla).

	2018	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Paşa Bank	77057	65040	84252	90180	149394	199209
Kapital Bank	98053	134708	302698	179963	308047	242209

Mənbə: Paşa Bank və Kapital Bankın məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Bu cədvəldə Paşa Bank və Kapital Bankın son altı ildə əldə etdiyi xalis mənfəət əks olunmuşdur. Bankların xalis mənfəət göstəricilərində bəzi illərdə artma bəzi illərdə isə azalma müşahidə olunmasına baxmayaraq ümumilikdə bu altı il ərzində hər iki bankın xalis mənfəətinin əhəmiyyətli dərəcədə artdığını görə bilərik. Belə ki, 2018-ci ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 2023-cü ilin sonunda hər iki bankın xalis mənfəəti təxminən 2,5 dəfə artmışdır.

Məcmu kapital bankların və maliyyə institutlarının fəaliyyətində vacib rol oynayan əsas göstəricilərdən biridir. Məcmu kapital bankın maliyyə dayanıqlığını təmin etmək, riskləri azaltmaq və tənzimləyici standartlara uyğunluğunu təmin etmək üçün əsas vasitədir. Kapital yetərliliyi və onun effektiv idarə edilməsi bankların maliyyə bazarlarında fəaliyyət göstərməsi, beynəlxalq tənzimləyici qaydalara uyğunlaşması və gələcək risklərə qarşı dayanıqlı olmasını təmin edir [9, s. 10].

Məcmu kapitalın əsas komponentləri ilkin və əlavə kapitaldır. İlkin kapital bankların əsas maliyyə gücünü təşkil edir və onların təhlükəsizlik yastığı kimi çıxış edir. Bu, bankların fəaliyyətini genişləndirmək və müştərilərə daha çox xidmət göstərmək qabiliyyətini artırır. Əlavə kapital isə riskli aktivlər qarşısında qoruyucu vasitədir və bankların qeyri-müəyyən iqtisadi

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

şəraitdə maliyyə sabitliyini təmin edir.

Məcmu kapitalın idarə olunması və artırılması bankların uzunmüddətli inkişafı və risklərə qarşı daha davamlı olması üçün vacibdir. Beynəlxalq maliyyə tənzimləyiciləri, xüsusilə Basel III kimi standartlar, bankların kapitala dair tələblərini müəyyənləşdirir və onları daha dayanıqlı maliyyə strukturlarına malik olmağa yönəldir. Bankların kapital yetərliliyi təkcə daxili idarəetmə üçün deyil, həm də makroiqtisadi sabitlik üçün əhəmiyyətlidir, çünki banklar iqtisadiyyatın mühüm hissəsi olaraq iqtisadi dövriyyəyə və investisiyalara təsir göstərir. Buna görə də, bankların məcmu kapitalının effektiv idarə olunması və onun optimallaşdırılması yalnız onların öz fəaliyyətləri üçün deyil, həm də ölkənin ümumi iqtisadi sabitliyi üçün strateji əhəmiyyət daşıyır [14, s. 34].

Azərbaycanın bank sektorunda məcmu kapitalın artımı və kapital yetərliyinin beynəlxalq standartlara uyğunluğunun təmin olunması yalnız maliyyə sabitliyi üçün deyil, həm də iqtisadiyyatda daha böyük dinamiklərin yaranması üçün mühüm rol oynayır. Banklar, kapitalın adekvat idarə olunması sayəsində daha geniş kredit imkanları təqdim edə bilir, bu da iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrindəki bizneslərin inkişafını stimullaşdırır. Xüsusilə kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) maliyyələşdirilməsi bu baxımdan önəmli bir nümunədir. KOS-ların maliyyələşmə imkanı artdıqca, iqtisadiyyatın real sektorunda yeni iş yerlərinin yaradılması və istehsal gücünün artması mümkündür. Bu isə birbaşa olaraq ümumi daxili məhsulun (ÜDM) artımına müsbət təsir göstərir [13, s. 30]. Eyni zamanda, məcmu kapitalın səmərəli idarə edilməsi Azərbaycan banklarına xarici bazarlarda daha çox iştirak etmək imkanı verir. Beynəlxalq maliyyə bazarlarına çıxış əldə etmək, xarici investorların marağını cəlb etmək və xarici maliyyələşdirmə imkanlarını artırmaq üçün banklar güclü kapital bazasına malik olmalıdır. Statistik göstəricilərdən də göründüyü kimi, Azərbaycanın bank sektoru beynəlxalq tələblərə cavab verir, bu da xarici bazarlara inteqrasiyanın güclənməsi üçün əlverişli şərait yaradır.

Məcmu kapitalın idarə edilməsinin effektivliyi həmçinin ölkənin maliyyə təhlükəsizliyi ilə bağlıdır. Maliyyə böhranları zamanı bankların mövcud kapital ehtiyatları onların iflasının qarşısını almaq və maliyyə bazarlarına olan inamı qorumaq üçün kritik rol oynayır. Azərbaycanın bank sektorunda riskli aktivlərin artımı və eyni zamanda kapitalın davamlı artımı bankların böhranlara qarşı dayanıqlı olduğunu göstərir. 2008-ci il qlobal maliyyə böhranı zamanı dünyada bir çox banklar iflasın astanasına gəlsə də, Azərbaycanda bankların maliyyə sabitliyi nisbətən qorunub saxlanıldı. Bu da məcmu kapitalın vaxtında və səmərəli idarə edilməsinin nə qədər əhəmiyyətli olduğunu göstərir [8, s. 66].

Azərbaycanın bank sektorunda maliyyə sabitliyinin qorunması və məcmu kapitalın artırılması gələcəkdə də davam etdirilməli olan strateji istiqamətlərdən biridir. Artan məcmu kapital və güclü kapital yetərliyi banklara daha çox risk götürmək və innovativ maliyyə məhsulları təqdim etmək imkanı verir. İqtisadiyyatın rəqəmsallaşması və texnologiyanın inkişafı ilə banklar yeni rəqəmsal xidmətlərə sərmayə yatırmaq, maliyyə texnologiyalarını (fintech) inkişaf etdirmək və beləliklə də daha geniş müştəri bazasına çıxış əldə etmək imkanı qazanır. Bu baxımdan, məcmu kapitalın davamlı artımı bank sektorunun rəqəmsal transformasiyasını dəstəkləmək üçün də mühüm rol oynayacaq [11, s. 43].

Nəticə etibarilə, Azərbaycanın bank sektorunda məcmu kapitalın artımı və onun effektiv idarə olunması, ölkənin iqtisadi dayanıqlığını təmin etməklə yanaşı, bankların beynəlxalq səviyyədə rəqabət gücünü artırır. Kapitalın adekvat səviyyədə saxlanması yalnız mövcud iqtisadi risklərə qarşı deyil, həm də gələcəkdə yaranacaq maliyyə təhdidlərinə qarşı hazırlıqlı olmaq

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

baxımından vacibdir. Gələcəkdə Azərbaycan banklarının məcmu kapitalını daha da artırmaq və beynəlxalq maliyyə bazarlarında daha geniş iştirak etmək üçün maliyyə texnologiyalarına, innovasiyalara və rəqəmsal transformasiyaya daha çox sərmayə qoyması gözlənilir. Bu isə bankların güclü kapital bazası ilə birgə həm milli, həm də qlobal maliyyə sistemində dayanıqlı bir oyunçu olmasını təmin edəcək.

Y E K U N

Azərbaycanın bank sektorunda məcmu kapitalın idarə edilməsi və onun artımı ölkənin maliyyə sabitliyini və iqtisadi inkişafını təmin etmək üçün əsas amillərdən biri olaraq önə çıxır. Statistik məlumatlar göstərir ki, banklar maliyyə göstəricilərini gücləndirərək, kredit verilişini artırmaqla yanaşı, risklərin idarə edilməsinə də xüsusi diqqət ayırırlar. Məcmu kapitalın stabil artımı bankların kredit imkanlarını genişləndirməsinə, həmçinin maliyyə bazarlarında daha dayanıqlı fəaliyyət göstərməsinə şərait yaradır.

Bankların kapital yetərliyi və risklərin idarə edilməsi üzrə səmərəli siyasət həyata keçirməsi, Azərbaycanın maliyyə sektorunun beynəlxalq tələblərə uyğun olaraq inkişaf etdiyini və qlobal iqtisadi dəyişikliklərə qarşı daha hazırlıqlı olduğunu göstərir. Basel III tələblərinə uyğun olaraq kapital yetərliyinin təmin edilməsi, bankların böhranlara qarşı dayanıqlılığını artırır və onların beynəlxalq maliyyə bazarlarında rəqabət gücünü yüksəldir.

Nəticə etibarilə, məcmu kapitalın səmərəli idarə edilməsi və onun davamlı artımı Azərbaycanın bank sektorunun maliyyə sabitliyini qorumaq və ölkə iqtisadiyyatına töhfə vermək üçün vacib rol oynayır. Bu siyasətin davam etdirilməsi, Azərbaycan banklarının həm daxili, həm də xarici bazarlarda rəqabət qabiliyyətini gücləndirəcək, maliyyə dayanıqlığını təmin edəcək və ölkənin iqtisadi inkişafına davamlı dəstək olacaqdır.

Bu tədqiqata Azərbaycan bank sektorunun ən qabaqcıl banklarından olan Paşa Bank və Kapital Bank cəlb olunmuş və bu bankların bir sıra göstəriciləri əsasında onların məcmu kapitalının fəaliyyətlərindəki rolu təhlil olunmuşdur. Göründüyü kimi hər iki bankın məcmu kapitalı və cəmi aktivləri son illərdə daim artım göstərmişdir. Banklar Mərkəzi Bank tərəfindən qoyulan məcmu kapitalın adekvatlıq əmsalının minimum tələblərini də qarşılayır. Məcmu kapitalın və aktivlərin artaraq davam etməsi bankların inkişafından, risklərə qarşı daha dayanıqlı olmasından və s. xəbər verir. Bankların göstəriciləri arasında əsas diqqət çəkən məqam ondan ibarətdir ki, Paşa Bankda məcmu kapital son illərdə hər il daha yüksək sürətlə artdığı halda Kapital Bankda bunun əksinə olaraq son illərdə məcmu kapitalın artım tempinin aşağı düşdüyünü görə bilərik.

Ümumilikdə Paşa Bank və Kapital Bankın timsalında bütün banklar üçün bunu deyə bilərik ki, bankın məcmu kapitalı bank üçün çox böyük əhəmiyyət daşıyır. Məcmu kapitalın uyğun qaydada təşkil olunmaması, düzgün idarə edilməməsi bankın risklərə qarşı müqavimətini zəiflədə, likvidliyini aşağı sala və başqa bir sıra problemlərlər qarşı qarşıya qoya bilər. Məcmu kapitalı optimal şəkildə formalaşdırmaq və düzgün şəkildə idarə etməklə banklar fəaliyyətini genişlədə, gəlirlərini artıra, risklərə qarşı daha davamlı ola və başqa bir çox imkanlar əldə edə bilərlər. Odur ki, məcmu kapital bankların fəaliyyətində çox önəmli bir yer tutur və buna görə də banklar bu məsələyə daim böyük diqqət yetirmək məcburiyyətindədirlər.

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Abdullayev Ş.Ə. Kommersiya banklarında kredit resurslarının təşkili və kredit risklərinin sığortası. Bakı. 2000.
2. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı: https://www.cbar.az/.
3. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı - Risklərin idarə olunması standartı.
4. Bağırov M.M. Bank və bank əməliyyatları. Ali məktəblər üçün dərslik. Bakı, 2003.
5. Banklar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.
6. Banklarda risklərin idarə olunması haqqında qaydalar. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı, Pr. №24. 2010.
7. Bəşirov R.A. Bank işi. Bakı. 2007.
8. Əliyev R.B. İqtisadi təhlilin nəzəriyyəsi. Bakı. 2002.
9. Əsgərova R. Pul, kredit və banklar. Bakı. 2007.
10. Kapital Bankın maliyyə hesabatları: https://www.kapitalbank.az/.
11. Mahmudov İ.M., Zeynalov T.S., Quliyev F.M. İqtisadi təhlil. Bakı, 2003, 492 s.
12. Mərkəzi bank - Aktivlərin təsnifləşdirilməsi və mümkün zərərlərin ödənilməsi üçün ehtiyatların yaradılması haqqında qaydalar. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı, 2023, Pr. №8.
13. Məmmədov Z. Pul, kredit və banklar. Dərslik. Bakı, Azərnəşr, 2006, 320 s.
14. Şahbazov K.A., Məmmədov M.H., Həsənov H.S. Menecment. Bakı, 2007, 1036 s.
15. Paşa Bankın maliyyə hesabatları: https://www.pashabank.az/lang,az/.

Mehrab Mehdi Karimli,
Ph.D. Student,
Azerbaijan State University of Economics (UNEC),
Email: mehrabkerimli96@gmail.com
© M.M. Karimli, 2024

AGGREGATE CAPITAL AS A PROVIDER OF THE FINANCIAL STABILITY OF COMMERCIAL BANKS

A B S T R A C T

The purpose of the research is to provide a comprehensive analysis of aggregate capital as a guarantor of financial stability of the banking system.

The methodology of the research - the study provides theoretical information on the role of aggregate capital in the activities of banks, an analysis is conducted based on a number of financial indicators of Pasha Bank and Kapital Bank.

The practical importance of the research - the correct formation and management of aggregate capital directly affects the activities of banks, and this situation allows creating financial stability both in banks and in the economy as a whole.

The results of the research consist in the analysis and assessment of the mechanism of influence on increasing financial stability and sustainability of aggregate capital of commercial banks.

The originality and scientific novelty of the research - this study reflects the role of aggregate capital in the banking system, an analysis of the relevant financial indicators is conducted using the example of Pasha Bank and Kapital Bank.

Keywords: bank, aggregate capital, primary capital, additional capital, sustainability, credit.

AUDİT 2024, 3 (45), səh. 28-37.
AUDIT 2024, 3 (45), pp. 28-37.
АУДИТ 2024, 3 (45), стр. 28-37.

Керимли Мехраб Мехди оглы,
докторант,
Азербайджанский Государственный
Экономический Университет (UNEC),
Email: mehrabkerimli96@gmail.com
© Керимли М.М., 2024

СОВОКУПНЫЙ КАПИТАЛ КАК ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования – дать комплексный анализ совокупного капитала как гаранта финансовой устойчивости функционирования банковской системы.

Методология исследования – в исследовании даны теоретические сведения о роли совокупного капитала в деятельности банков, проведен анализ на основе ряда финансовых показателей Паша Банка и Капитал Банка.

Практическая значимость исследования - правильное формирование и управление совокупным капиталом напрямую влияет на деятельность банков, и такое положение позволяет создать финансовую устойчивость как в банках, так и в экономике в целом.

Результаты исследования заключаются в анализе и оценке механизма влияния на повышение финансовой устойчивости и устойчивости совокупного капитала коммерческих банков.

Оригинальность и научная новизна исследования - в данном исследовании отражена роль совокупного капитала в банковской системе, проведен анализ соответствующих финансовых показателей на примере Паша Банка и Капитал Банка.

Ключевые слова: банк, первичный капитал, дополнительный капитал, устойчивость, кредит.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 25.06.2024
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir: 29.07.2024
Çapa qəbul olunmuşdur: 26.08.2024

Дата поступления статьи в редакцию: 25.06.2024
Отправлено на повторную обработку: 29.07.2024
Принято к печати: 26.08.2024

The date of the admission of the article to the editorial office: 25.06.2024
Send for reprocessing: 29.07.2024
Accepted for publication: 26.08.2024